

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ

Cultivation of Morality in Childhood through Practice

ณัฐริกันต์ อำเจ็ก¹ ศิริโรจน์ นามเสนา² และสามารถ สุขุประการ³
Nattharikan Amjek, Sirirote Namsena and Sarmart Sukhuprakarn

Received: March 05, 2024

Revised: June 26, 2024

Accepted: September 02, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงความหมายของคุณธรรมจริยธรรม แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ทฤษฎีต้นไม้วีธีธรรม แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านการปฏิบัติสำหรับเด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย จะเป็นเด็กที่ร่างกายมีความพร้อมสมบูรณ์ คือ มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมรอบตัว และสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข 2) ด้านสังคม จะเป็นเด็กที่มีความเมตตาต่อตัวเอง และผู้อื่น คือ เป็นเด็กที่รู้จักรักตัวเอง และรู้จักเห็นอกเห็นใจคนอื่น มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ไม่เบียดเบียนคนอื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างทื่ออยากให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตัวเรา แบ่งปันน้ำใจให้คนรอบตัว 3) ด้านอารมณ์ จะเป็นเด็กน่ารัก มีจิตที่เหมาะสมตามวัย คือ เป็นเด็กมีสัมมาคารวะ ยิ้มแย้มแจ่มใส คิดบวก ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา มีจิตอาสา 4) ด้านสติปัญญา จะเป็นเด็กฉลาดและใช้ความฉลาดในทางที่ถูก คือ จะเป็นเด็กฉลาดแต่ไม่โกง เป็นเด็กช่างสังเกต มีเหตุผล มีจินตนาการ คิดอย่างสร้างสรรค์ และวิเคราะห์แก้ปัญหาได้

คำสำคัญ: การปลูกฝัง, การปฏิบัติ, คุณธรรม, วัยเด็ก

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: nattha915628@gmail.com, Tel. 082-9359562

Abstract

This academic article aims to study the approach to cultivating morality in childhood through practice. The content includes the meaning of morality, the concept of morality, the theory of morality tree, and the approach to cultivating morality through practice for children who have been cultivated, developed, and promoted with four aspects of Buddhist morality, namely 1) in the physical aspect, children who are physically ready, i.e. they are healthy, can help themselves, do not harm themselves, do not harm the environment around them, and can live a normal daily life, 2) in terms of social aspect, children are compassionate towards themselves and others, i.e. children who know how to love themselves and know how to sympathize with others, have good social relationships, do not harm others, know how to put themselves in other people's shoes, treat others as you would want them to treat you, and share kindness with those around them, 3) in the aspect of emotion, children who are lovely and have appropriate manners for their age, i.e. children who are respectful, cheerful, think positively, do not use emotions to decide problems, and have a volunteer spirit, 4) in terms of intellectual aspect, children who are intelligent and use their intelligence in the right way, i.e. children who are intelligent but do not cheat, are observant, have reason, have imagination, and think creatively, and analyze and solve problems.

Keywords: Cultivation, Practice, Morality, Childhood

บทนำ

สภาพของสังคมไทยปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์จากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมที่หลากหลายจากต่างประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว มีการสื่อสารและใช้ชีวิตอยู่กับสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้การรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว (แสงเดือน ผ่องพุ่ม, 2556) จนขาดการพิจารณาไตร่ตรองว่าสิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และพฤติกรรมของบุคคลจนทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วและรุนแรง สถานะของครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก สถาบันครอบครัวต่างดิ้นรนเพื่อให้ได้ซึ่งปัจจัย 4 ทำให้บางครอบครัวต้องทิ้งบุตรหลานไว้กับญาติ ซึ่งหลายครอบครัวขาดการอบรมขัดเกลาจิตใจของบุตรหลาน ขาดการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม ใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อ ขาดระเบียบวินัย ไม่มีความรับผิดชอบ เด็กและวัยรุ่นมีอารมณ์และจิตใจบอบบางซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความอ่อนแอทางจิตใจและการต้านทานของร่างกาย ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมบกพร่อง การขาดความรู้ความเข้าใจในการเลือกที่จะรับรู้หรือนำวัฒนธรรมที่สร้างความสุขและความเจริญมาใช้ในชีวิตประจำวัน การเกิดแนวโน้มใหม่ในความคิดเห็น พฤติกรรม และรูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลทั่วไป ได้ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมของสังคม (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ซึ่งบางครั้งมองเห็นถึงแนวโน้มที่เลียนแบบค่านิยมตะวันตก โดยการเน้นการบริโภคและความต้องการวัตถุดิบ เช่น กลยุทธ์การตลาดที่ใช้เพื่อสร้างค่านิยมทางวัตถุ ทำให้เกิดความเร้าใจและความฟุ้งเฟ้อในการดำเนินชีวิต โดยมุ่งหวังให้ได้ผลตามความต้องการโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรม เป็นแนวคิดที่แตกต่างจากค่านิยมเดิมของสังคมไทยที่เน้นคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต ส่วนมากคนไทยนับถือศาสนาพุทธศาสนาที่กำหนดให้มีการปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมทั้งในทางกาย วาจา และจิตใจ โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีตกาล

ปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 ที่เต็มไปด้วยสื่อ เทคโนโลยี และการสื่อสารที่มีความทันสมัย สะดวก รวดเร็ว ทำให้สังคมไทยมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุ กับความเจริญทางด้านจิตใจ ประกอบกับความอ่อนแอของวัฒนธรรมไทยที่ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก เพื่อรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย ซึ่งส่งผลให้เด็กและเยาวชนไทยมีพฤติกรรมและค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวไม่มีสัมมาคารวะ เห็นแก่ตัว ไม่รู้ค่าของเงิน ฟุ้งเฟ้อ ไม่มีความรับผิดชอบ ขาดวินัย เป็นต้น

ปัญหาเด็กขาดคุณธรรม จริยธรรมในปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงขึ้น จึงเห็นได้ว่า คนเก่งหรือความเก่งที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียน ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า เขาผู้นั้นจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม ดังนั้น การแก้ปัญหาทางด้านจริยธรรมของสังคมไทยควรเริ่มต้นจากการปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เด็กเป็นคนดี และหาแนวทางที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยให้เป็นฐานแห่งคุณธรรมที่เข้มแข็ง เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมยุคศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีความสุขสงบ

ความหมายของคำว่าคุณธรรม

คำว่า คุณธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ ดังนี้ คุณธรรม เป็น คำรวมที่เรียกคุณงามความดีที่พึงปฏิบัติทุกระดับ อันมีผลคือ ยกระดับบุคคลให้สูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งก็ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า บุญ ในพระพุทธศาสนานั้นเอง เช่น ทาน ศีล สุจริต รวมไปถึงเมตตาธรรม ขันติธรรม ยุติธรรม เป็นต้น เรียกบุคคลที่ประพฤติธรรมเหล่านี้โดยรวมว่า ผู้มีคุณธรรม คุณธรรม เป็นคำสมาส ผสมกันระหว่างคุณกับธรรม คุณ หมายถึง ความดีที่มีอยู่ประจำในสิ่งนั้น ๆ ธรรม หมายถึง คุณความดี เมื่อสองคำรวมกันเป็นคุณธรรม (Virtue) หมายถึง สภาพคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม คือ ที่มีใจโอบอ้อมอารี มีใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ จึงไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร รักความยุติธรรมมีเมตตาต่อผู้อื่นเสมอ (ปราชญา กล้าผจญ, 2550) คุณธรรม จริยธรรมนั้นเป็นส่วนประกอบของกัน และกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปรัชญาคุณธรรม (Moral Philosophy) นั้นเป็นส่วนประกอบของคุณธรรม (Moral) และจริยธรรม (Ethics) โดยมีศาสนาเป็นความเชื่อสูงสุดที่มีอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาร่วมกันจนเกิดค่านิยมนับถือ และปฏิบัติตามหลักคำสอนเพราะ คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี เป็นธรรมที่เป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อหนุน ซึ่งเป็นกฎของสังคมด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่ง “คุณธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Virtue มีอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ 1) หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่เกิดจากการกระทำจนเคยชิน 2) หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติ และศีลธรรม และยังหมายถึง สภาพคุณงามความดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554) และคุณ หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดี และทางร้าย คือไม่ว่าจะทำให้จิตใจดีหรือย่ำแย่ก็เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย 4 อย่าง (พุทธทาสภิกขุ, 2505) คือ 1) ธรรมะ คือ ธรรมชาติ 2) ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติที่เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้ 3) ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ และ 4) ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง เป็นความรู้สึกลึกซึ้งหรือสภาพจิตที่เป็นกุศล อันเป็นแนวทางในการประพฤติตนอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น และทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข (สาโรช บัวศรี, 2554) และเป็นความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติ และศีลธรรม (Good, C. V., 1973) คือความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีเป็นกฎเกณฑ์ และมาตรฐานของการประพฤติ และปฏิบัติในสังคม และทำให้บุคคลมีการพัฒนาจนกระทั่งมีลักษณะพฤติกรรมเป็นของตนเอง มาตรฐานการตัดสินใจของสังคมจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือถูก (Kolhberg, L., 1976) เป็นคุณงามความ

ดีของบุคคลที่มีจริยธรรมจิตใจมีความเคยชินในการประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงข้ามกับกิเลส (Vice) คุณธรรม คือ ความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นแลสังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์ด้วยคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่บุคคลต่าง ๆ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2556) คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามอยู่ในจิตใจของมนุษย์ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเอง และการประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้องซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นโดยไม่เบียดเบียนตนเองหรือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น (วิวัฒน์ ชัดติยะมานะ, 2556)

คุณธรรม คือ คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเอง และการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวว่า คุณธรรม คือการเป็นผู้มีจิตใจสูงส่งไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตากรุณามุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ คือจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนา และอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคล และสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้โดยพ่อแม่สถาบันการศึกษา ศาสนาพรการเมือง และองค์กรของรัฐ เป็นหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีทางศีลธรรมมีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดีการกระทำที่ดีย่อมได้รับผลของความดี คือ ความชื่นชมยกย่องในขณะที่การกระทำชั่วย่อมได้รับผลของความชั่ว คือความเจ็บปวดหรือความทุกข์ต่าง ๆ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2550)

สรุป คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามอยู่ในจิตใจของมนุษย์ เป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ อันเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติแก่ตนเอง และเป็นความถูกต้องที่มีอยู่ภายในจิตใจตนเอง ทำให้เกิดประโยชน์กับตนเอง และผู้อื่น อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคม

จริยธรรม คือ สิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ อันเป็นการแสดงออกทางร่างกายตลอดถึงจิตใจ เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยการปลูกฝังให้คนในสังคมได้รู้จักหน้าที่ของตนจนเกิดเป็นคุณธรรม (Virtue) ฝังลงในจิตใจจนกลายเป็นอุปนิสัย สามารถที่จะประพฤติ ปฏิบัติได้โดยเป็นธรรมชาติของสังคม และไม่มี ความคับแค้น ข้องใจในการนำไปประพฤติปฏิบัติ การกระทำอันดีงามที่เกิดจากการมีคุณธรรมในเรื่องนั้น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558) จริยธรรมเป็นความประพฤติ การดำเนินชีวิต ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรมความหมายตามบัญญัติสมัยปัจจุบันกำหนดให้ จริยธรรม เป็นคำแปลสำหรับคำภาษาอังกฤษว่า “Ethics” นอกจากนี้ยังให้ความหมายว่า จริยะ หรือจริยธรรม อันประเสริฐ เรียกว่า “พรหมจริยะ” แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หมายถึง มรรคมงคล 8 หรือศีล สมาธิ ปัญญา

จริยธรรมแบ่งได้เป็นหลายประเภท ดังนี้

1) จริยธรรมประเภทสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง คือ แนวประพฤติที่เกี่ยวกับการเรียนการทำงานการสังคมความขยันขันแข็ง ความอดทน การตรงต่อเวลา ความประหยัด ความกล้าหาญ

2) จริยธรรมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ซึ่งมีจริยธรรมหลายประการ คือความสุภาพอ่อนโยน ความกตัญญูทักท้วงใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีระเบียบวินัย

3) จริยธรรมประเภทส่งเสริมบ้านเมือง เน้นจริยธรรมที่แสดงค่านิยมในการแสดงความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว จริยธรรมเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และปฏิบัติถูกต้องต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์หรือประดิษฐ์ขึ้น (ผกา สัตยธรรม, 2556)

เป็นหลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดีควรจะทำหรือไม่ควรทำ และจริยธรรม คือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราต้องปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดทางพระพุทธศาสนา จริยธรรม คือ การนำเอาความรู้ในความจริงหรือคุณธรรมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งก่อให้เกิดต่อตนเองหรือสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่กันอย่างร่มเย็นในสังคม

จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วยลักษณะทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคม คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นสิ่งที่เหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัด และผู้กระทำนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่สมควร จริยธรรม เป็นหลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม เป็นแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติ

ปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม

สรุป จริยธรรม หมายถึง ความดีงามที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ บุคคลจะดีได้ต้องเป็นผู้ที่มีจริยธรรม ในการประพฤติปฏิบัติ และบุคคลที่มีจริยธรรมทำให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความมั่นคงในการทำงานหน้าที่ และไม่สร้างความทุกข์เดือดร้อนแก่สังคมรวมถึงสภาพแวดล้อม พร้อมทั้งส่งผลให้ผู้ที่มิมีจริยธรรมเป็นผู้ที่อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างมากที่จะต้องส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลให้ได้มากที่สุด ความแตกต่างของคุณธรรมกับจริยธรรม สรุปได้ว่า คุณธรรม ค่อนไปทางนามธรรม (Abstract) ส่วน จริยธรรม ค่อนไปทางรูปธรรม (Concrete) แต่ทั้ง 2 อย่างเสริมให้มนุษย์มีคุณสมบัติทั้งดงามสง่าผ่าเผย น่ารัก มีเสน่ห์ในตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคุณสมบัติที่สัมผัสได้ทั้งสิ้น โดยสรุป “คุณธรรมจริยธรรม” หมายถึง หลักแห่งความประพฤติดี เป็นพฤติกรรมการแสดงออกอันเนื่องมาจากสภาพคุณงามความดีในจิตใจ ตามหลักศีลธรรม ค่านิยมขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปตามความสำนึกในจิตใจที่แสดงออกมา เพราะเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ไม่ใช่เพราะมีกฎระเบียบหรือสภาพบังคับให้ต้องกระทำ ถ้าผู้ใดมีคุณธรรมในจิตใจแล้วแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ก็จะได้ชื่อเป็นผู้มีจริยธรรมอันงดงาม

คุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา

สารัตถธรรมจากชาดก : ทสภารม (พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปัญญา), 2562) จริยวัตรของพระโพธิสัตว์ขณะเกิดในชาติต่าง ๆ ศึกษาและนำเสนอสารัตถธรรมจากจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ ทั้งสารัตถธรรมจากทสภารมและธรรมแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ผู้ที่ศึกษาได้ยึดเป็นแบบอย่างในการทำความดีเพื่อประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติสืบไป ถอดบทเรียนจากจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ออกมาในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักการและวิธีการทำความดีเพื่อพัฒนาตัวเอง และเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมประเทศชาติ...จริยา (ความประพฤติ) ของพระผู้มีพระพุทธเจ้าในครั้งอดีตชาติก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระโพธิสัตว์เวียนว่ายตายเกิด ถือกำเนิดในชาติต่าง ๆ ได้พบปะผจญกับเหตุการณ์ดีบ้างชั่วบ้าง แต่ก็ได้พยายามทำความดีติดต่อกันมากบ้างน้อยบ้างตลอดมา จนเป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย...คำว่า “บารมี” (ซึ่งพระโพธิสัตว์บำเพ็ญเป็นเวลา 547 ชาตินั้น) แปลว่า ถึงฝั่ง ธรรมเครื่องถึงซึ่งฝั่งคุณความดีที่สมบูรณ์ ภาษาอังกฤษจึงนิยมใช้คำว่า “Perfection” แปลว่า ความสมบูรณ์ หมายถึง คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง คุณความดีที่ได้บำเพ็ญมาที่ทำให้ยิ่งใหญ่ซึ่งจะส่งผลให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ คุณธรรมมีทานเป็นต้นที่

เชื่อว่าบารมีก็เพราะทำให้ฐานะของพระโพธิสัตว์ยอดเยี่ยมกว่าสัตว์ทั้งหลาย ช่วยขัดเกลากิเลส ตักตวง คุณความดีไว้ในตนยิ่ง ๆ ขึ้นไป ยึดสัตว์ทั้งหลายให้ดำเนินตามคุณความดี พร้อมกันนั้นก็เสริมภาวะ ผู้นำให้แก่พระโพธิสัตว์ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือสัตว์โลก ทสขารมีหรือบารมี 10 ประการนั้น จัดลำดับดังนี้ ทานเป็นข้อที่ 1 เพราะมีอุปการะมากแก่ศีลและบำเพ็ญได้ง่ายกว่า ศีลเป็นข้อที่ 2 เพราะทำให้ทานมีผลมากมีอานิสงส์มาก เนกขัมมะเป็นข้อที่ 3 เพราะทำให้ศีลมีผลมากมีอานิสงส์ มาก ปัญญาเป็นข้อที่ 4 เพราะทำให้เนกขัมมะมีผลมากมีอานิสงส์มาก วิริยะเป็นข้อที่ 5 ขันติเป็นข้อ ที่ 6 สัจจะ เป็นข้อที่ 7 อธิษฐานเป็นข้อที่ 8 เมตตาเป็นข้อที่ 9 และอุเบกขาเป็นข้อที่ 10 เพราะทำให้ เมตตา มีผลมากมีอานิสงส์มาก...

บารมีทั้งหลายที่บำเพ็ญสมบูรณ์บริบูรณ์ย่อมให้ผลคือความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมีสิริคือ ธรรมกายอันประกอบด้วยคุณธรรมมหาศาล ประมาณมิได้มีทศพลญาณเป็นต้น มีพระรูปกายประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ 32 อนุพยัญชนะ 80

ทสขารมีจัดเป็นพุทธการกธรรม (ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า) คือ 1) ทาน การให้ 2) ศีล งดเว้นทำชั่วและมีระเปียบวินัย 3) เนกขัมมะ หลีกจากกามารมณ์ 4) ปัญญา ความรอบรู้โลกและ ชีวิต 5) วิริยะ ความเพียร 6) ขันติ ความอดทน 7) สัจจะ ความจริงจัง จริงใจและจริงการ 8) อธิษ ฐานะ ความมั่นแน่วแน่ 9) เมตตา ความรัก และ 10) อุเบกขา ความเที่ยงธรรมเป็นกลาง ธรรมทั้ง 10 ประการนี้ มีทั้งความเป็นคุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักการทำ ความดี ของผู้ตั้งพระณิธานที่จะเป็นพระโพธิสัตว์เพื่อให้บรรลุความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหตุที่ทสขารมี ต่อประกอบด้วย ทาน ศีล เนกขัมมะปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐานะ เมตตา และอุเบกขา ก็ เพราะ ว่า พระโพธิสัตว์ทั้งหลายได้ศึกษาวิจัยและปฏิบัติมาแล้วอย่างรอบด้านจึงได้ข้อสรุปตรงกันว่า ธรรม 10 ประการ หรือทสขารมีนี้แหละ คือ พุทธการกธรรม (ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า)

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีหัวใจของ พุทธศาสนาที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) เว้นจากการทำบาปทั้งปวง 2) ทำความดี 3) ชำระจิตใจให้ บริสุทธิ์ ทรงเน้นหลักธรรม ความมีเหตุผลเน้นการสอนแบบอริยสัจที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการ พัฒนาการทางจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงนำเอาหลักอริยสัจธรรม มาแสดงให้เห็นแก่นุชยในข้อธรรมที่ ชื่อว่า “อริยสัจ 4” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 10/155/99) และเหตุที่พระองค์ทรงแสดงด้วยอริยสัจ 4 เพื่อให้เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้สำหรับบุคคลทั่วไป

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมนับได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ และทุกวิชาชีพหากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและวิชาชีพนั้น ๆ ที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ การขาดจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลแลในวิชาชีพอาจมีผลร้ายต่อตนเอง และสังคม และวงการวิชาชีพในอนาคตอีกด้วย ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองดีมีจริยธรรม มีสติปัญญา และมีความรู้ที่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ทางสถานศึกษาควรปลูกฝัง และเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้แก่เยาวชนของชาติ ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนของชาติได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นประชากรที่มีคุณภาพที่ดี และสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนเอง และประเทศชาติได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงวิธีการปลูกฝัง และส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างมากมาย ในการพัฒนาคนต้องอาศัยหลักการที่เป็นองค์รวมของศีล สมาธิ และปัญญาแต่เมื่อถึงขั้นของการพิจารณาผลหรือขั้นการวัดผลแห่งการพัฒนาต้องแยกเป็น 4 ด้าน หรือภาวนา 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555) เพื่อพิจารณาให้ชัดเจนเป็นด้าน ๆ ไปว่าด้านใดเกิดผลอย่างไร ได้แก่ 1) กายภาวนา เป็นการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางด้านวัตถุ 2) ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม ด้านเพื่อนมนุษย์ร่วมทั้งสัตว์ทั้งหลาย 3) จิตตภาวนาเป็นการพัฒนาด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนง 4) ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาทางด้านปัญญาความรู้ ความเข้าใจ คิดได้หยั่งเห็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีองค์ประกอบสำคัญในการปลูกฝัง 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านปัญญาหรือความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจทางคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเด็กจะต้องเรียนรู้ว่าเขาควรจะทำปฏิบัติอย่างไร ความรู้นี้ อาจเกิดจากการได้รับประสบการณ์การใช้เหตุผล และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เช่นนี้ต้องอาศัยสติปัญญาเป็นส่วนประกอบสำคัญ

2. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัย หมายถึง การปลูกฝังทางคุณธรรมจริยธรรมจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย เช่นเดียวกับการจะสร้างคนในเป็นนักดนตรี คนผู้นั้นต้องเล่นเครื่องดนตรีจนเกิดความชำนาญ มนุษย์จะเป็นมนุษย์ได้ก็ด้วยการฝึกฝนให้เติบโตขึ้นมาอย่างเป็นมนุษย์ คุณธรรมจริยธรรมก็เช่นกันต้องการการการปฏิบัติอยู่เสมอจึงจะเป็นผู้มีทักษะ และเจตคติทางคุณธรรมจริยธรรม

3. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือจิตใจ หมายถึง การมีความรู้ และลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมมีใจหวั่นใจของการฝึกคุณธรรม ดังที่ อริสโตเติล ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิด แต่คุณธรรมเป็นภาวะทางจิตใจที่จะทำดีหรือชั่ว การสร้างจิตใจที่มีคุณธรรมหรือการฝึกภาวะทางจิต ใ้หม่งที่จะทำดีจึงเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) ได้เสนอทฤษฎีที่อธิบายความเกี่ยวข้องระหว่างลักษณะทางจิตกับพฤติกรรมของบุคคลไว้ได้เป็นอย่างดี ทฤษฎีดังกล่าวเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้กับคนไทยในสังคมไทย เพราะผู้สร้างทฤษฎีได้ใช้ความรู้ประสบการณ์ผลงานวิจัยที่เป็นของตนเองและนักวิจัยอื่น ทำกับคนไทยในสังคมไทยอย่างกว้างขวางเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี โดยเสนอในชื่อ “ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม”

ลักษณะต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ 8 ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี เก่ง และมีสุข ของคนไทย ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานจากผลการประมวลผลการวิจัย ที่เกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่อจำนวนมากหลายสิบเรื่อง และทฤษฎีนี้ได้รับการตรวจสอบและมีผลการวิจัยที่สนับสนุนมาตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นราก ส่วนที่เป็นลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผลของผลไม้

ส่วนแรก คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่งแสดงพฤติกรรมทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดี และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนเก่ง พฤติกรรมของคนดีและเก่ง สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1) พฤติกรรมของคนดี ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่ (1) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่เป็นการทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น พฤติกรรมดูแลสุขภาพของตนเอง พฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด พฤติกรรมไม่เล่นการพนัน เป็นต้น และ (2) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ทำร้าย ทำลาย หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว พฤติกรรมการขับขี้อย่างมีมารยาท พฤติกรรมซื่อสัตย์ เป็นต้น

2) พฤติกรรมของคนดีและเก่ง ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่ (1) พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการเรียนการทำงาน พฤติกรรมอบรมเลี้ยงดูเด็ก พฤติกรรมการปกครองของหัวหน้า พฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ และพฤติกรรมเคารพกฎหมาย เป็นต้น (2) พฤติกรรมพัฒนา เช่น พฤติกรรมพัฒนาตนเอง (เช่น พฤติกรรมใฝ่รู้ พฤติกรรมรักการอ่าน เป็นต้น) พฤติกรรมพัฒนาผู้อื่น (เช่น พฤติกรรมการสนับสนุนให้ผู้อื่นปลอดภัยในการทำงาน พฤติกรรมการเป็นกัลยาณมิตร พฤติกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น) และพฤติกรรมพัฒนาสังคม (เช่น พฤติกรรมอาสา เป็นต้น)

ส่วนที่สอง คือ ส่วนที่เป็นลำดับ อันเป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการ ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ ได้แก่

1) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำที่ทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg

2) ลักษณะมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลว่า สิ่งที่จะกระทำลงไปในปัจจุบัน จะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนความสามารถในการอดได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

3) ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่ เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ความบังเอิญหรือการควบคุมของคนอื่นเป็นความรู้สึกในการทำนายได้ ควบคุมได้ของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎี Locus of Control ของ Rotter

4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใด สิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีแรงจูงใจของ Mc Clelland

5) ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม ทศนคติ หมายถึงการเห็นประโยชน์-โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับทศนคติในทฤษฎีของ Ajzen และ Fishbein ส่วนคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ส่วนรวมเห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ เช่น ค่านิยมที่จะศึกษาต่อในระดับสูง ค่านิยมในการใช้สินค้าไทย ค่านิยมในด้านการรักษาสุขภาพ เป็นต้น

จิตลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ เป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่เปรียบเสมือนดอกและผลบนต้นไม้นอกจากนี้ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ยังเสนอว่า ควรใช้จิต

ลักษณะทั้ง 5 ประการบนลำดับต้นร่วมกับจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการ ในการอธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จะต้องใช้จิตลักษณะเพียงตัวเดียวหรือน้อยตัว จะไม่ช่วยให้นักวิจัยและนักพัฒนาเข้าใจการกระทำของบุคคลได้อย่างน่ามั่นใจ

ส่วนที่สาม คือ ราก ประกอบด้วยรากหลัก 3 ราก ซึ่งแทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1) ความเฉลียวฉลาด หรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้าน และการคิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget

2) ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของบุคคลอื่น

3) สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

จิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะเป็จิตลักษณะพื้นฐานของจิตลักษณะ 5 ตัวบนลำดับต้น และเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของพฤติกรรมของบุคคลในส่วนที่เป็นดอกและผลด้วย ดังนั้น บุคคลจะต้องมีจิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ ในปริมาณสูงเหมาะสมตามวัย จึงจะทำให้จิตลักษณะอีก 5 ตัวบนลำดับต้นพัฒนาได้ดี และมีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามากด้วย

สรุปได้ว่า ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมเป็นทฤษฎีที่เกิดจากการวิจัยพฤติกรรม และจิตลักษณะของคนไทย ทำให้เห็นแนวทางในการกำหนดเป็นนโยบายเพื่อใช้ในการปลูกฝัง และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนไทย และที่สำคัญทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมเป็นทฤษฎีและผลการวิจัยเกี่ยวกับคนไทยทำโดยคนไทย เพื่อคนไทย ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมก็เปรียบเสมือนแผนที่ที่สามารถจะเอาไปใช้กำหนดนโยบายหลัก และนโยบายย่อยในการพัฒนาเยาวชน และประชาชนไทยให้เป็นคนดีและเป็นคนเก่ง

สรุปผล

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ ในด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านอารมณ์ และด้านสติปัญญา สามารถอธิบายด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. การปลูกฝังคุณธรรมด้านร่างกาย

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กด้านร่างกายเป็นการเรียนรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ของเด็ก ผลที่ได้รับจากการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ คือ

1) การสัมผัส เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จากการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การชิมรสสัมผัส การสัมผัสทางกาย และการรับรู้ด้วยใจของเด็ก เช่น แสดงด้วยการโอบกอดจากผู้ปกครอง คุณครู เพื่อแสดงความรัก ความห่วงใย

2) รักษาความสะอาด ควรต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งความสะอาดทางกาย และความสะอาดทางใจให้กับเด็ก คือ การรักษาความสะอาดทางกาย เช่น การสวมใส่เสื้อผ้าที่สะอาด ล้างมือ ตัดเล็บ แปรงฟัน อาบน้ำ ส่วนการรักษาความสะอาดทางใจ เช่น มีความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ไม่ลักขโมยของคนอื่น

3) รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เด็กรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย แม้ว่าอาหารนั้นตัวเองจะไม่ชอบ รวมถึงต้องออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรงซึ่งมีผลต่อการทรงตัวของเด็กวัยนี้ ฝึกให้เด็กทำงานบ้าน เก็บกวาดบ้าน ถูบ้าน เอาอาหารให้สัตว์เลี้ยง ปลูกต้นไม้

4) ประหยัด, พอเพียง สอนเด็กให้เห็นคุณค่าของเงินไม่ว่าจะเป็นเงินมาก หรือเงินน้อย ชื้อของเท่าที่จำเป็น อย่าได้อะไรต้องเก็บเงินซื้อเอง ทำให้เด็กเห็นคุณค่าของเงิน และภูมิใจที่สามารถซื้อของเองได้ด้วยกำลังทรัพย์ของตนเอง ก็จะรู้จักถนอมรักษาสินทรัพย์นั้น ๆ

2. การปลูกฝังคุณธรรมด้านสังคม

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กด้านสังคม เป็นปลูกฝังให้เด็กมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมห้อง เพื่อนต่างห้อง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ผลที่ได้รับจากการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ คือ

1) ความสัมพันธ์ นักเรียนปฐมวัยจะได้รับการปลูกฝังให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมห้อง และเพื่อนต่างห้อง เช่น เวลาเจอเพื่อนก็ยิ้มแย้มทักทายกัน

2) มีความรับผิดชอบ มีวินัย เช่น การได้รับหน้าที่เป็นเวรรับผิดชอบประจำวัน ตรงต่อเวลาไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตัวเองและคนอื่น เวลาเข้าแถวก็ต้องไม่แกล้งเพื่อน หรือคุยกันเสียงดัง หรือหยิบสิ่งของจากที่ตรงไหนก็ต้องเอากลับมาไว้ที่เดิม เมื่อทำผิดก็ต้องยอมรับผิด และต้องรู้จักการขอโทษเมื่อตัวเองผิด

3) การมีส่วนร่วม ให้เด็กมีส่วนร่วมในการดูแลบริเวณโรงเรียน ช่วยกันรักษาสมบัติของโรงเรียน และสร้างนิสัยการทำงานร่วมกับคนอื่น

4) การแบ่งปัน สอนให้เด็ก รู้จักแบ่งปัน และมีการแชร์ประสบการณ์ที่ดี ๆ

3. การปลูกฝังคุณธรรมด้านอารมณ์

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กด้านอารมณ์เป็นปลูกฝังให้เด็กมีสมาธิ อ่อนโยน มีสุขภาพจิตดีมีอารมณ์เบิกบานผ่อนคลาย มีความสุขในการเรียนรู้ ผลที่ได้รับจากการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ คือ

1) มีสมาธิ สมาธิ เช่น เมื่อเจอใครก็ไหว้กล่าวทักทายสวัสดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักกล่าวคำขอโทษ คำขอบคุณ

2) คิดบวก อารมณ์เบิกบาน สอนให้เด็กคิดดี คิดบวก แล้วพวกเขาก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อน ๆ รู้จักใช้คำพูดที่นุ่มนวล ชื่นชมและลงโทษด้วยเหตุและผล ไม่ใช่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา

3) เมตตา จิตอาสา สอนเด็กด้วยความรักความเมตตา เมื่อเด็กได้รับสิ่งนี้จากเรา เขาก็จะสะท้อนความรู้สึกนี้ไปสู่คนอื่นได้โดยง่าย มีจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือคุณครู หรือผู้ปกครอง

4) สติ สวดมนต์ สอนเด็กให้มีสติไม่ตื่นกลัวโรคระบาด มีสติกับตัวตลอดเวลาไม่เหม่อลอย ไม่มีอารมณ์พุ่งชน ฝึกให้รู้จักคิด ใช้สติสมาธิรับรู้การเปลี่ยนแปลง สอนให้รู้จักทำบุญตักบาตร ทำสมาธิ สวดมนต์ แผ่เมตตา

4. การปลูกฝังธรรมด้านสติปัญญา

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กด้านสติปัญญาเป็นปลูกฝังให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจในเหตุผล และคิดแก้ปัญหาได้ ผลที่ได้รับจากการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ คือ

1) คิดเป็นระบบ สอนให้เป็นเด็กที่รู้จักคิดอย่างมีระบบ คิดเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อฝึกให้เด็กคิดเป็น มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และกล้าตัดสินใจ เช่น ให้ซ่อมของเล่นเอง หรือดัดแปลงเป็นของเล่นชิ้นใหม่

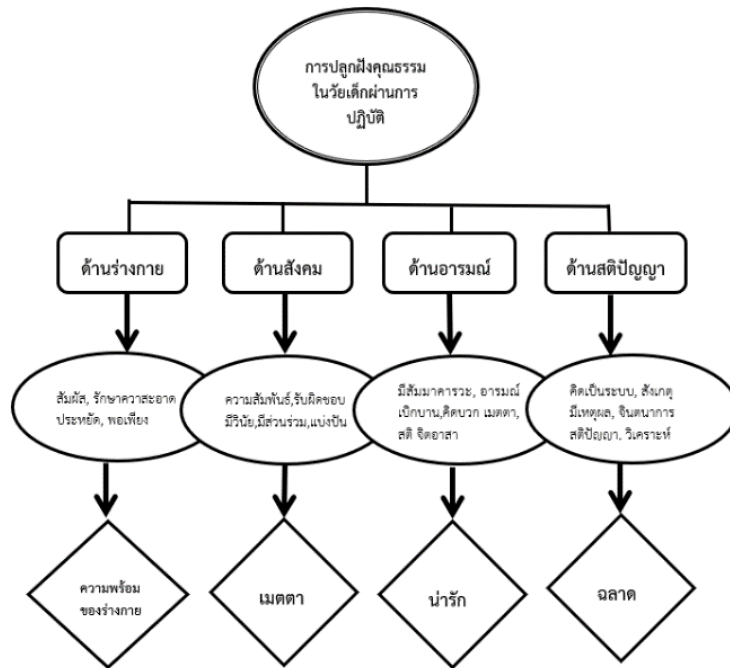
2) สังเกต มีเหตุผล สอนให้เป็นเด็กที่รู้จักสังเกตสิ่งรอบตัวเอง มีเหตุผลรู้จักคิดแยกแยะให้ได้ว่าสิ่งไหนสมควรใช้อย่างไร แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีเหตุผล

3) จินตนาการ สติปัญญา คิดอย่างสร้างสรรค์ ให้คิดบวก รู้จักคิดให้เหมาะสมกับวัย มีสติสัมปชัญญะเพื่อรับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา ยอมรับความเป็นจริง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และฟังอย่างมีสติอย่างมีมารยาท

4) วิเคราะห์ สอนให้เด็กรู้จักการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ฝึกให้แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ได้ใช้ความพยายามที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนขอเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. การปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติด้านร่างกาย

การปลูกฝังคุณธรรมด้านร่างกายเป็นการเรียนรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ของเด็กคือ การเรียนรู้ของประสาทสัมผัส เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จากการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การชิมรสสัมผัส การสัมผัสทางกาย และการรับรู้ด้วยใจของเด็ก เช่น แสดงด้วยการโอบกอดจากผู้ปกครอง คุณครู เพื่อแสดงความรัก ความห่วงใย ต้องรักษาความสะอาด ทั้งความสะอาดทางกาย และความสะอาดทางใจให้กับเด็ก เช่น การรักษาความสะอาดทางกาย สวมใส่เสื้อผ้าที่สะอาด ล้างมือ ตัดเล็บ แปรงฟัน อาบน้ำ ส่วนการรักษาความสะอาดทางใจ เช่น มีความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ไม่ลักขโมยของคนอื่น ให้เด็กรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย แม้ว่าอาหารนั้นตัวเองจะไม่ชอบ รวมถึงต้องออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรง ซึ่งมีผลต่อการทรงตัวของเด็กวัยนี้ ฝึกให้เด็กทำงานบ้าน เก็บกวาดบ้าน ถูบ้าน เอาอาหารให้สัตว์เลี้ยง ปลูกต้นไม้ ต้องรู้ถึงประหยัด พอเพียง สอนเด็กให้เห็นคุณค่าของเงินไม่ว่าจะเป็นเงินมาก หรือเงินน้อย ชื้อของเท่าที่จำเป็น อย่าได้อะไรต้องเก็บเงินซื้อเอง ทำให้เด็กเห็นคุณค่าของเงิน และ

ภูมิใจที่สามารถซื้อของเองได้ด้วยกำลังทรัพย์ของตนเอง ก็จะมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น ๆ ฉะนั้น เด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทางด้านร่างกาย จะเป็นเด็กที่ร่างกายมีความพร้อมสมบูรณ์ คือ มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ช่วยเหลือตัวเองได้ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมรอบตัว และสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข

2. การปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติด้านสังคม

การปลูกฝังคุณธรรมด้านสังคม เป็นปลูกฝังให้เด็กมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมห้อง เพื่อนต่างห้อง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ การปลูกฝังให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมห้อง และเพื่อนต่างห้อง เช่น เวลาเจอเพื่อนก็ยิ้มแย้มทักทายกัน ฝึกให้เป็นคนมีความรับผิดชอบ มีวินัย เช่น การได้รับหน้าที่เป็นเวรรับผิดชอบประจำวัน ตรงต่อเวลาไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตัวเองและคนอื่น เวลาเข้าแถวก็ต้องไม่แกล้งเพื่อน หรือคุยกันเสียงดัง หรือหยิบสิ่งของจากที่ตรงไหนก็ต้องเอากลับมาไว้ที่เดิม เมื่อทำผิดก็ต้องยอมรับผิด และต้องรู้จักการขอโทษเมื่อตัวเองผิด ให้เด็กมีส่วนร่วมในการดูแลบริเวณโรงเรียน ช่วยกันรักษาสมบัติของโรงเรียน และสร้างนิสัยการร่วมทำงานกับคนอื่น และสอนให้เด็กรู้จักแบ่งปัน และมีการแชร์ประสบการณ์ที่ดี ๆ ฉะนั้นเด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทางด้านสังคม จะเป็นเด็กที่มีความเมตตาต่อตัวเอง และผู้อื่น คือ เป็นเด็กที่รู้จักรักตัวเอง และรู้จักเห็นอกเห็นใจคนอื่น มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ไม่เบียดเบียนคนอื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตัวเรา แบ่งปันน้ำใจให้คนรอบตัว

3. การปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติด้านอารมณ์

การปลูกฝังคุณธรรมด้านอารมณ์เป็นปลูกฝังให้เด็กมีสัมมาคารวะ อ่อนโยน มีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์เบิกบานผ่องใส มีความสุขในการเรียนรู้ คือ ฝึกให้มีสัมมาคารวะ เช่น เมื่อเจอใครก็ไหว้ กล่าวทักทายสวัสดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักกล่าวคำขอโทษ คำขอบคุณ มองโลกในด้านดี คิดบวก อารมณ์เบิกบาน สอนให้เด็กคิดดี คิดบวก แล้วพวกเขาก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อน ๆ รู้จักใช้คำพูดที่นุ่มนวล ชื่นชมและลงโทษด้วยเหตุและผล ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา มีจิตอาสา สอนเด็กด้วยความรักความเมตตา เมื่อเด็กได้รับสิ่งนี้จากเรา เขาก็จะสะท้อนความรู้สึกนี้ไปสู่คนอื่นได้โดยง่าย มีจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือคุณครู หรือผู้ปกครอง สอนเด็กให้มีสติไม่ตื่นกลัวโรคระบาด มีสติกับตัวตลอดเวลาไม่เหม่อลอย ไม่มีอารมณ์ฟุ้งซ่าน ฝึกให้รู้จักคิด ใช้สติสมาธิรับรู้การเปลี่ยนแปลง สอนให้รู้จักทำบุญตักบาตร ทำสมาธิ สวดมนต์ แผ่เมตตา ฉะนั้น เด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทางด้านอารมณ์ จะเป็นเด็กน่ารัก มีจิตที่

เหมาะสมตามวัย คือ เป็นเด็กมีสมาธิ ยึดแน่นแจ่มใส คิดบวก ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา มีจิตอาสา

4. การปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติด้านสติปัญญา

การปลูกฝังคุณธรรมด้านสติปัญญาเป็นปลูกฝังให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจในเหตุผล และคิดแก้ปัญหาได้ คือ ฝึกให้คิดอย่างเป็นระบบ สอนให้เป็นผู้รู้จักคิดอย่างมีระบบ คิดเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อฝึกให้เด็กคิดเป็น มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และกล้าตัดสินใจ เช่น ให้ซ่อมของเล่นเอง หรือดัดแปลงเป็นของเล่นชิ้นใหม่ ฝึกให้รู้จักการสังเกต มีเหตุผล สอนให้เป็นผู้ที่รู้จักสังเกตสิ่งรอบตัวเอง มีเหตุผลรู้จักคิดแยกแยะให้ได้ว่าสิ่งไหนสมควรใช้อย่างไร แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องรู้จักการเงินธนาคาร ใช้สติปัญญาคิดอย่างสร้างสรรค์ ให้คิดบวก รู้จักคิดให้เหมาะสมกับวัย มีสติสัมปชัญญะเพื่อรับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา ยอมรับความเป็นจริง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และฟังอย่างมีสติอย่างมีมารยาท และสอนให้รู้จักการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ ฝึกให้แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ได้ใช้ความพยายามที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ฉะนั้น เด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทางด้านสติปัญญา จะเป็นเด็กฉลาดและใช้ความฉลาดในทางที่ถูก คือ จะเป็นเด็กฉลาดแต่ไม่โกง เป็นเด็กช่างสังเกต มีเหตุผล มีจินตนาการ คิดอย่างสร้างสรรค์ และวิเคราะห์แก้ปัญหาได้

เอกสารอ้างอิง

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). *ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล*. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2556). *จริยธรรมธุรกิจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : เซ็นทรัลเอ็กซ์เชสเพรส.
- ประกาศรี สีอำไพ. (2550). *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราชญา กล้าผจญ. (2550). *คุณธรรมจริยธรรมผู้นำรัฐ*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : ก. พลการพิมพ์.
- ผกา สัตยธรรม. (2556). *การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2558). *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2555). *การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดเชิงพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธรูปศาสนาของธรรมสภา.
- พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2562). *สารัตถธรรมจากชาดก : ทสภารมย์*. กรุงเทพฯ : หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2505). *แนวแนวจริยธรรม*. กรุงเทพฯ : บริษัทศิริพัทธ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วิฑูรย์ ชัดดียะมานะ. (2556). *เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู*. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สาโรช บัวศรี. (2554). *จริยธรรมไทยในปัจจุบัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *รายงานเบื้องต้นการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- แสงเดือน ผ่องพุ่ม. (2556). สื่อสังคมออนไลน์ : แนวทางการนำมาประยุกต์ใช้. *วารสารวิชาการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา*, 3(20), 1-22.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. (3rd ed). New York : Mac Graw Hill Book.
- Kolhberg. L. (1976). *Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research*. New York : Russell Sage Foundation.